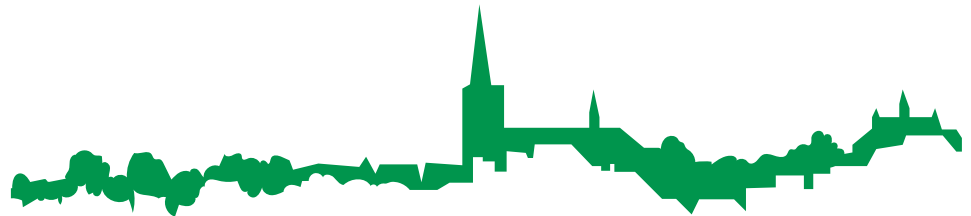

BIJLAGE 3: REDENGEVENDE OMSCHRIJVING MET WAARDESTELLING VERSTERSTRAAT 26 GILZE

Monumentenhuis Brabant

Redengevende omschrijving met waardestelling
Versterstraat 26 te Gilze
Gemeente Gilze-Rijen

Objectgegevens

Adres : Versterstraat 26
Postcode : 5126 BT
Plaats : Gilze
Kadastraal : gemeente Gilze en Rijen, sectie O, perceel 401
Oorspronkelijke functie : schuur
Huidige functie : schuur
Bouwjaar : ca. 1924

Algemeen

Bezoekdatum : 6 december 2021
Auteur : Karlijn Kersten MA MSc
Redactie : ing. Gijs Verkuijlen MA
Rapportagedatum : 17 december 2021

Monumentenhuys Brabant B.V.
Markt 9
4931 BR Geertruidenberg
www.monumentenhuysbrabant.nl
T. 0162-511833
E. info@monumentenhuysbrabant.nl

Monumentenhuys Brabant B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inleiding

Deze beschrijving dient om de cultuurhistorische waarden van de schuur vast te stellen. In de beschrijving worden de gevels met de klok mee beschreven, beginnend bij de voorgevel. De gevels worden afzonderlijk van links naar rechts beschreven. De voorgevel van de schuur betreft de gevel evenwijdig aan de Versterstraat. Dit is de noordoostgevel.

Situering, geschiedenis en hoofdvorm

Het dorp Gilze is een van de oudste bewoningskernen in het land van Breda. Het zou al voor het begin van de twaalfde eeuw zijn geschonken aan de Abdis van Thorn. Tot ver in de twintigste eeuw bestond Gilze uit een kleine bebouwde kom, omringd door agrarisch landschap en bosgebieden. De Tweede Wereldoorlog was een heftige tijd voor Gilze, vooral omdat de nabijgelegen (Duitse) vliegbasis de plaats tot een gewild doelwit voor bombardementen en beschietingen maakte. Bovendien bliezen de Duitsers vlak voor de bevrijding het raadhuis, molens, de watertoren en de kerk op.¹ In de tweede helft van de twintigste eeuw werd de bebouwde kom fors uitgebreid. Ten zuiden van het dorp Gilze ligt het buurtschap Bolberg rond de gelijknamige weg Bolberg. In dit buurtschap ligt, aan de Versterstraat 26, een historisch agrarisch complex bestaande uit een Vlaamse schuur, een stal en een voormalige boerderij. De Versterstraat, vroeger Akkerstraat geheten, was aanvankelijk niet meer dan een pad tussen de akkers, dat de snelste route vormde tussen het gehucht Bolberg en de kern Gilze.

De rode pijl wijst de schuur aan. Bron: Google Maps.

De rode cirkel wijst de schuur aan. Bron: Google Maps.

¹ www.heemkringmolenheide.nl

In 1827 staat er ter plaatse van de huidige Versterstraat 26, in het buurtschap Bolberg, reeds een boerderij, schuur en twee kleine bijgebouwen (mogelijk stal en bakhuis) met daarrond een erf ingetekend op het Kadastrale minuutplan. Eigenaresse van het geheel was de weduwe van Cornelis Kanters. Zij bezat ook de naastgelegen tuin, weilanden en bouwland. Over het erf loopt een pad dat leidt naar De Schaaap Wijksche Dreef (tegenwoordig de Bolberg). Tussen 1827 en 1860 heeft een herbouw plaatsgevonden, het is echter onduidelijk of dit betrekking heeft op (delen van) de boerderij of de schuur. In 1924 wordt de sloop van de schuur en een van de kleine bijgebouwen (bakhuis) ingetekend op de kadastrale hulpkaart. De boerderij en het andere kleine bijgebouw (stal) zijn nog aanwezig. In 1929 wordt het pad opnieuw ingetekend op de kadastrale hulpkaart en is er in de leggerartikelen sprake van meerdere schuren (niet ingetekend). In 1949 is er bij de verkoop van het geheel sprake van een huis, erf, 2 stallen en een schuur. In 1984 heeft er ruilverkaveling plaatsgevonden. Vermoedelijk is bij de sloop van de schuur in 1924 sprake geweest van verplaatsing, waarbij de schuur op de huidige locatie is herbouwd. Het is onduidelijk waarom de schuur daarna niet meer op de kadastrale hulpkaarten is geregistreerd.

Kadastrale kaart 1827, minuutplan Gilze en Rijen, sectie K, blad 01. Het complex aan Versterstraat 26 is rood omcirkeld. Bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl.

Kadastrale hulpkaart van 1924. De blauwe lijnen geven de gesloopte onderdelen aan. Bron: kadaster.archiefviewer.nl.

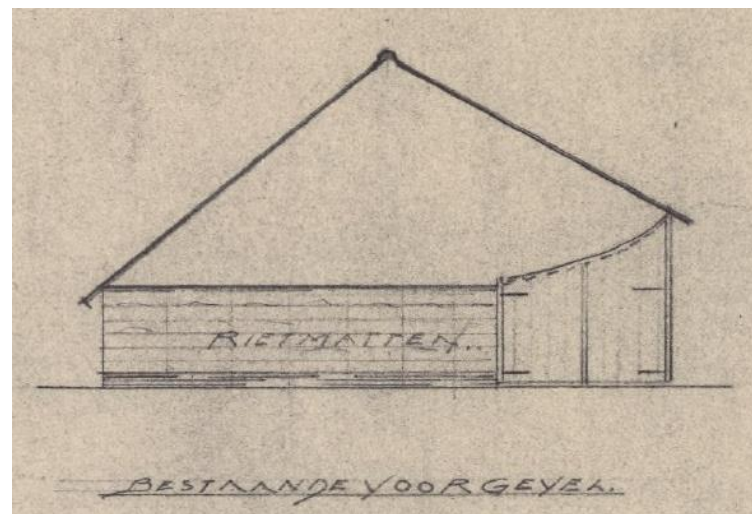
Kadastrale hulpkaart van 1929. Bron: kadaster archiefviewer.

De schuur Versterstraat 26 is opgetrokken vanuit een rechthoekige plattegrond met rode baksteen in kruisverband en damwand, onder een zadeldak met wolfseinden gedekt met golfplaten. De schuur staat met de nokas haaks op de weg. De schuur is van het type Vlaamse schuur, waar de schuurdeuren zich in de korte gevels bevinden. De werkruimte of dorsvloer van dit type schuur bevindt zich aan één zijkant in de lengterichting, de zogenaamde zijlangsdeel. De werkruimte funktioneert tevens als inrit voor de oogstwagens, die door de evenwijdige uitgang niet hoeven te draaien in de schuur maar er doorheen konden rijden. Het hoge gedeelte van de schuur kan hierdoor als tasruimte gebruikt worden.

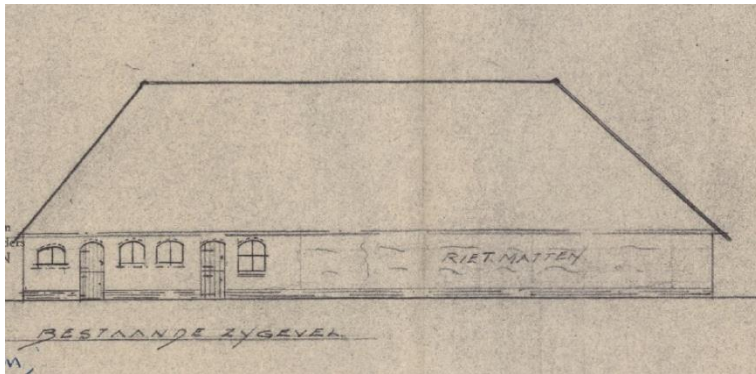
In 1960 wordt vergunning verleend voor het vernieuwen van de gevels van de schuur, waarbij de oorspronkelijke wanden van rietmatten worden vervangen door metselwerk wanden.

Het oorspronkelijke rieten dak is later vervangen door golfplaten.

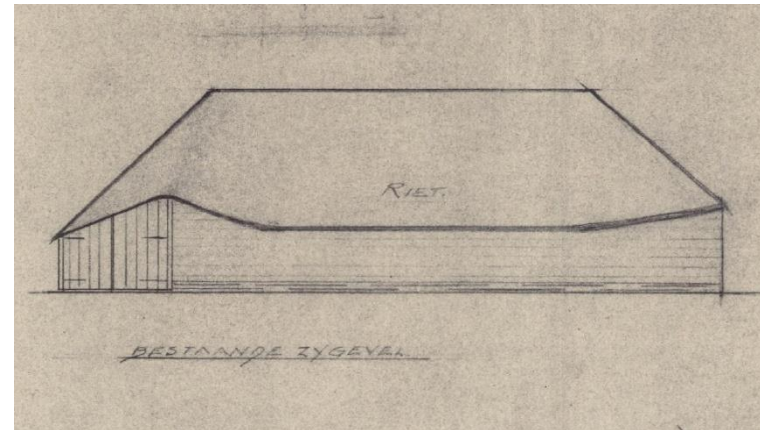
Aan de achterzijde van de Vlaamse schuur staat een stal onder zadeldak met wolfseinden. Vermoedelijk betreft dit de stal die reeds was ingetekend op kadastrale minuut. De kleine ruimte tussen de Vlaamse schuur en de stal is eind 20ste eeuw overdekt, waardoor de twee gebouwen één geheel zijn geworden. Op het erf staat verder nog de voormalige boerderij onder zadeldak met wolfseinden, waarvan de ouderdom teruggaat tot tenminste 1827 en die in de tweede helft van de 20ste eeuw, na de bouw van het nieuwe woonhuis in 1960, verbouwd is tot bedrijfsruimte. Langs de rechterzijgevel van de Vlaamse schuur staan drie fruitbomen.

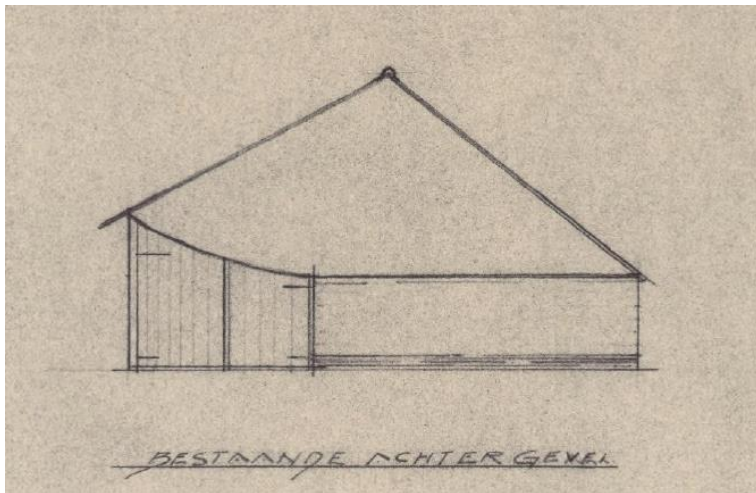
Bouwtekening uit 1960 van de bestaande voorgevel. Bron: Regionaal Archief Tilburg.

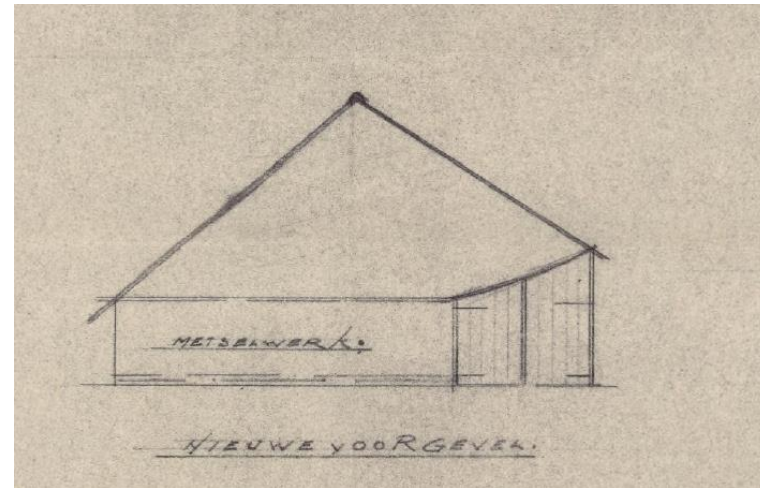
Bouwtekening uit 1960 van de bestaande linkerzijgevel. Bron: Regionaal Archief Tilburg.

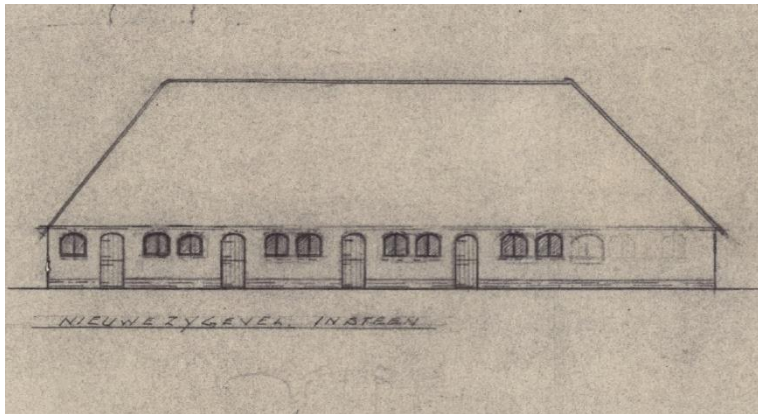
Bouwtekening uit 1960 van de bestaande rechterzijgevel. Bron: Regionaal Archief Tilburg.

Bouwtekening uit 1960 van de bestaande achtergevel. Bron: Regionaal Archief Tilburg.

Bouwtekening uit 1960 van de nieuwe voorgevel. Bron: Regionaal Archief Tilburg.

Bouwtekening uit 1960 van de nieuwe linkerzijgevel. Bron: Regionaal Archief Tilburg.

Foto in 1991 genomen voor het MIP door W. van Leeuwen. Bron: bhic.nl

Foto in 1991 genomen voor het MIP door W. van Leeuwen. Bron: bhic.nl

Voorgevel (noordoostzijde)

De voorgevel van de schuur is in 1960 vernieuwd waarbij de oorspronkelijke wand van rietmatten werd vervangen door metselwerk bestaande uit rode baksteen in kruisverband met een platvolle cementvoeg. In het rechter terugliggende deel van de voorgevel bevinden zich de oorspronkelijke opgeklampte zwart geteerde houten deeldeuren. Aan de binnenzijde van deze deuren zijn de oorspronkelijke smeedijzeren gehengen zichtbaar. Ter hoogte van de inham bevindt zich nog de oorspronkelijke constructie van rondhouten balken met daarover rietmatten als plafond.

Voorgevel.

Oorspronkelijke deel deur in de voorgevel.

Metselwerk uit 1960 in de voorgevel.

Oorspronkelijk smeedijzeren geheng aan de deel deur.

Rieten plafond in inham van de voorgevel.

Linkerzijgevel (zuidoostzijde)

De linkerzijgevel van de stal achter de schuur is opgetrokken uit rode baksteen in halfsteensverband met een platvolle cementvoeg. In de gevel van de stal bevinden zich vier getoogde betonnen tweeruits stalvensters en twee getoogde houten varkensdeurtjes. Allen zijn voorzien van een rollaag aan de bovenzijde. Omdat de ruimte tussen de schuur en stal later overdekt is, is in de linkerzijgevel een kleine inham ontstaan tussen beide objecten.

De linkerzijgevel van de schuur bestaat uit twee delen. Het linker gedeelte is, vermoedelijk in het tweede kwart van de twintigste eeuw, opgetrokken uit gemêleerde baksteen in kruisverband met een platvolle cementvoeg. Hierin bevinden zich van links naar rechts een getoogd betonnen tweeruits stalvenster onder rollaag, een tweedelige getoogde houten varkensdeur onder rollaag, twee stalvensters, nog een varkensdeur, en een laatste stalvenster. Onderaan de gevel

zijn verticale ventilatieopeningen aangebracht in het metselwerk. Het rechter gedeelte van de linkerzijgevel is in 1960 opgetrokken uit rode baksteen in kruisverband met een platvolle cementvoeg ter vervanging van de oorspronkelijke gevel van rietmatten. Van links naar rechts bevinden zich in dit gedeelte een getoogd betonnen tweeruits stalvenster onder rollaag, twee dichtgemetselde varkensdeuropeningen, twee stalvensters, een tweedelige getoogde houten varkensdeur onder rollaag, nog een stalvenster en nog een getoogde houten varkensdeur. In de twee dichtgemetselde gevelopeningen hebben oorspronkelijk ook tweedelige varkensdeuren gehangen, de duimen hiervan zijn nog in het metselwerk aanwezig.

Linkerzijgevels van de stal (links) en Vlaamse schuur (rechts).

Linkerzijgevel van de stal.

Metselwerk uit 2^e kwart 20ste eeuw in linkerzijgevel schuur.

Overkapte inham tussen stal en schuur.

Rechtergedeelte linkerzijgevel schuur metselwerk uit 1960.

Rechtergedeelte linkerzijgevel schuur metselwerk uit 1960.

Vernieuwde deel deur aan linkerzijde van de achtergevel.

Achtergevel (zuidwestzijde)

De achtergevel is, vermoedelijk in het tweede kwart van de twintigste eeuw, opgetrokken uit gemêleerde baksteen in kruisverband met een platvolle cementvoeg. Achter deze gevel is nog ouder metselwerk uit handvorm bakstenen aanwezig.

Links in de achtergevel bevinden zich vernieuwde houten deeldeuren in het verlengde van de deeldeuren in de voorgevel. Het rechter gedeelte van de achtergevel wordt aan het zicht onttrokken door de stal en de overkapping tussen schuur en stal. Hierachter bevindt zich één schuifdeur die toegang geeft tot de varkensstal.

Metselwerk uit 2e kwart 20ste eeuw in de achtergevel van de schuur.

Rechterzijgevel (noordwestzijde)

De rechterzijgevel is recent vernieuwd met damwand. Bij het vernieuwen is de gevel enkele decimeters verder naar buiten geplaatst. Oorspronkelijk bestond deze gevel uit houten delen. Uiterst links bevindt zich het terugliggende deel van de rechterzijgevel waarin later houten garagedeuren zijn aangebracht. Boven de garagedeuren is de oorspronkelijke rietmat vervangen door damwand.

Rechterzijgevel Vlaamse schuur.

Vernieuwde rechterzijgevel in damwand.

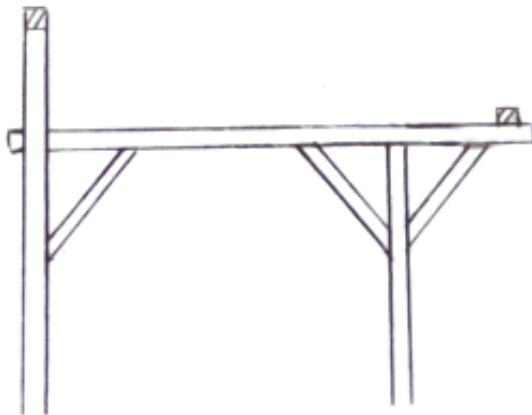

Rechterzijgevel van de stal achter de Vlaamse schuur.

Interieur

De basis van de Vlaamse schuur wordt gevormd door de eikenhouten constructie die bestaat uit vier evenwijdig achter elkaar geplaatste gebinten die een combinatie zijn van een dekbalk- en een ankerbalkgebint. Dit ankerbalk-dekbalk gebint is kenmerkend voor een Vlaamse schuur: aan de ene zijde ligt de dekbalk op de gebintstijl en aan de andere zijde steekt de ankerbalk door de gebintstijl. De overstekende dekbalken zorgen ervoor dat er genoeg ruimte is voor de zijlansdeel, de werkruimte die zich aan één zijkant in de lengterichting van de schuur bevindt. Doordat in de achtergevel een deeldeur is aangebracht evenwijdig aan de die in de voorgevel konden de oogstwagens door de schuur heen rijden en hoefden binnen niet te draaien. Ook kon het gedeelte tussen de deuren als dorsvloer gebruikt worden. Het overige deel van de schuur was in gebruik als tasruimte.

Voorbeeld van een ankerbalk-dekbalk gebint van een Vlaamse schuur. Bron: Historische boerderijen in Het Groene Woud.

De vier gebinten worden in de lengterichting onderling verbonden door de gebintplaten en worden ondersteund door schoren. De verschillende onderdelen van het gebint zijn onderling verbonden door middel van houten pen-en-gatverbindingen. De gebinten zijn voorzien van gesneden en gegutste telmerken. Telmerken zorgen ervoor dat een constructie die vooraf in een werkplaats is gemaakt op de juiste manier in elkaar gezet kan worden op locatie. Tevens helpen deze tekens ook bij het heropbouwen van een constructie na een verplaatsing. De willekeurige volgorde van de telmerken en de aanwezigheid van zowel gesneden als gegutste telmerken duiden op een hergebruikte gebintconstructie. De gebintstijlen staan op gemetselde poeren van IJsselstenen. Ter hoogte van de varkenshokken zijn de gebintstijlen afgezaagd en wordt de constructie opgevangen door een stalen balk.

Tussen het tweede en derde gebint zijn windschoren aangebracht ten behoeve van de stabiliteit.

Het dak van de schuur wordt gedragen door vier rondhouten A-spanten op de gebinten. Hierover liggen eveneens rondhouten gordingen en sporen. Het gebruik van rondhout duidt erop dat deze onderdelen jonger zijn dan de gebintconstructie.

De indeling van de schuur bestaat grotendeels uit een open ruimte. Aan de voorzijde van de schuur wordt een garageruimte afgescheiden door een houten wand in het verlengde van de deeldeur. In deze ruimte is een plafond van rondhouten balken aangebracht. De ruimte is toegankelijk via de deuren in de rechterzijgevel. In de zuidelijke hoek van de schuur is door middel van houten en kalkzandstenen wanden een varkensstal gebouwd. Ter hoogte van de zijlansdeel ligt een vermoedelijk oorspronkelijke klinkervloer en in de overige gedeeltes ligt een later aangebrachte betonvloer.

De constructie van de stal achter de schuur wordt gevormd door twee evenwijdig achter elkaar geplaatste ankerbalkgebinten met daarop twee A-spanten.

Kenmerkend ankerbalk-dekbalkgebint in schuur.

Ankerbalk-dekbalkgebint met daarop een A-spant.

Gevorkte ankerbalk in een van de gebinten.

Rondhouten spanten, gordingen en sporen.

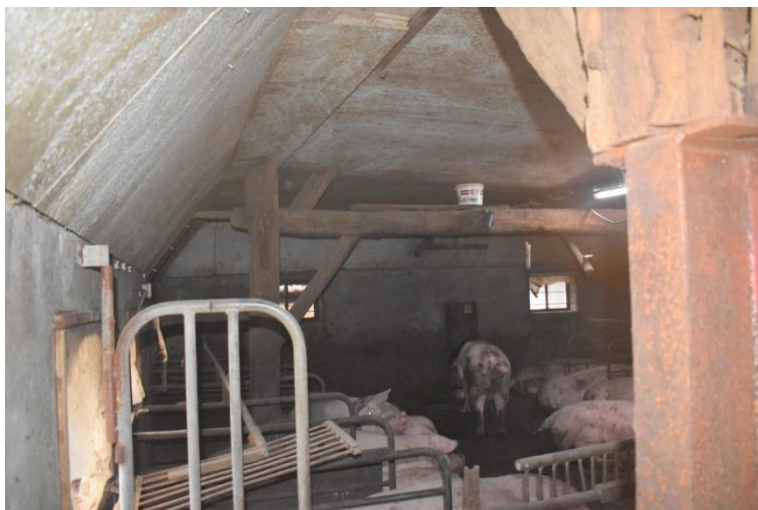
Zijlansdeel richting voorgevel.

Zijlansdeel gezien richting de achtergevel.

Gedeelte van de schuur dat in gebruik is als varkensstal.

Ankerbalkgebinten in de stal achter de schuur.

Waardering

Deze waardering is opgesteld aan de hand van de waarderingscriteria voor de bouwkunst van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

De waardering heeft betrekking op de schuur aan Versterstraat 26 te Gilze.

Cultuurhistorische waarden

De schuur aan Versterstraat 26 bezit enige cultuurhistorische waarde vanwege de uitdrukking van de sociaaleconomische en agrarische ontwikkeling van Gilze en met name het buurtschap Bolberg vanaf 1827.

Het object is tevens van enig cultuurhistorisch belang als voorbeeld van de typologische ontwikkeling van Vlaamse schuren.

Architectuur- en kunsthistorische waarden

Het gebouw is architectuurhistorisch waardevol als voorbeeld van een Vlaamse schuur. De hoofdvorm en constructie zijn typerend voor de typologie. De gebintconstructie is vanwege de ouderdom die vermoedelijk teruggaat tot de voorganger van de huidige schuur bouwhistorisch waardevol.

Situationele en ensemblewaarden

De schuur is van situationele betekenis vanwege de ligging in het van oorsprong agrarische buurtschap Bolberg. De schuur vormt als sinds tenminste 1827 een ensemble met de stal erachter en de naastgelegen voormalige boerderij.

Gaafheid en herkenbaarheid

De hoofdvorm van de schuur is herkenbaar gebleven, maar enigszins aangetast door het vervangen van de dakbedekking door golfplaten, waarbij de karakteristieke welvingen in het

dak verloren zijn gegaan. De oorspronkelijke rieten en houten wanden zijn vanaf het tweede kwart van de twintigste eeuw vervangen door metselwerkgevels en damwand, waardoor de gaafheid van de gevels is aangetast. De kenmerkende ankerbalk-dekbalk gebintconstructie afkomstig van de oudere voorganger is redelijk gaaf bewaard gebleven.

Zeldzaamheid

Vanwege de redelijk gaaf bewaarde gebintconstructie in relatie tot de cultuurhistorische-, architectuurhistorische- en ensemble waarden is er sprake van beperkte zeldzaamheidswaarde op lokaal niveau.

Quickscan

Onderstaande beoordelingscriteria van de quickscan 'cultuurhistorische waarderingsmethodiek' zijn opgesteld door de gemeente Gilze en Rijen om te kunnen beoordelen of een object cultuurhistorisch waardevol is en behoren bij het document 'Procesvoorstel Cultuurhistorische waardevolle bebouwing'. Deze quickscan moet samen met een redengevende omschrijving van het object beoordeeld/gelezen worden. De onderstaande criteria worden verduidelijkt met 'zeer laag, laag, middelmatig, hoog en zeer hoog'.

Beoordelingscriteria Quickscan

1. Gaafheid

a. In welke mate benadert de situatie nog het beeld zoals dat was ten tijde van het ontwerp of een specifiek ijkmoment in de geschiedenis?

De schuur is vermoedelijk in 1924 gebouwd. De stal erachter en de boerderij ernaast stonden er destijds al. De situatie van 1924 wordt daarmee in hoge mate weergegeven.

b. In welke mate is de architectonische kwaliteit van exterieur en interieur van het gebouw nog in (min of meer) oorspronkelijke staat?

De architectonische kwaliteit van het exterieur is in lage mate nog in oorspronkelijke staat doordat de oorspronkelijke rieten en houten wanden zijn vervangen door metselwerk en damwand en doordat het rieten dak is vervangen door golfplaten. De architectonische kwaliteit van het interieur is in hoge mate in oorspronkelijke staat.

2. Zeldzaamheid

a. Bestaat er in deze gemeente een groot aantal van vergelijkbare gebouwen uit een specifiek ijkmoment in de geschiedenis?

In de directe omgeving staat een laag aantal Vlaamse schuren uit het eerste kwart van de twintigste eeuw.

b. In hoeverre is het gebouw binnen de gemeente bijzonder qua voorkomen, historische functie, architectuur, beelddrager van een historische ontwikkeling.

De schuur kent binnen het buurtschap Bolberg een hoge bijzonderheid vanwege het lage aantal van vergelijkbare schuren in het buurtschap.

c. In hoeverre is het gebouw momenteel zeldzaam voor de gemeente, is het aantal voorbeelden in de gemeente gering?

In het buurtschap Bolberg staat bij enkele boerderijen een Vlaamse of langsdeelschuur. Dit maakt de schuur aan Versterstraat 26 middelmatig zeldzaam.

3. Kenmerkendheid

a. In hoeverre is de situatie kenmerkend voor de gemeente voor het specifieke ijkmoment in de geschiedenis?

De situatie heeft een hoge kenmerkendheid voor de eerste helft van de twintigste eeuw.

b. Hoe kenmerkend is de betreffende situatie nu voor de gemeente Gilze en Rijen?

De situatie is in lage mate kenmerkend voor de gemeente Gilze en Rijen.

c. Als we dit gebouw en zijn omgeving beschouwen, is dan in één oogopslag een goed beeld te vormen van wat de belangrijkste waarden van dit gebouw voor de omgeving zijn?

In hoge mate is in één oogopslag een goed beeld te vormen van wat de belangrijkste waarden zijn van de schuur; de hoofdvorm, constructie en het ensemble.

4. Ensemblewaarde

a. Is het gebouw een essentieel onderdeel van een cultuurhistorisch, architectonisch en/of stedenbouwkundig ensemble of landschapsinrichting?

Ja, de schuur is in hoge mate een essentieel onderdeel van het agrarisch complex aan Versterstraat 26.

b. In welke mate draagt dit gebouw bij aan de totale cultuurhistorische waarde van het ensemble?

De schuur draagt in hoge mate bij aan de totale cultuurhistorische waarde van het ensemble.

c. Is het geheel minder waard als dit gebouw niet meer aanwezig zou zijn?

Het ensemble aan Versterstraat 26 zou in hoge mate aan gaafheid verliezen mocht de schuur verdwijnen.

d. Draagt het gebouw bij aan de ruimtelijke context en de afleesbaarheid van de (ontstaans-) geschiedenis van het ensemble?

De schuur draagt in hoge mate bij aan de ruimtelijke context en de afleesbaarheid van de geschiedenis van het ensemble.

5. Kwetsbaarheid

a. Hoe kwetsbaar zijn de bestaande cultuurhistorische kwaliteiten wanneer daar geen specifieke aandacht voor bestaat? Is het gebouw solide genoeg om te blijven bestaan zoals deze nu bestaat?

De waardevolle houten constructie is in goede staat en heeft een lage kwetsbaarheid.

b. Zijn de cultuurhistorische waarden al aangetast en wat is de reproductietijd om de waarden te herstellen?

Aantasting van de cultuurhistorische waarden heeft in middelmatige mate plaatsgevonden door het vervangen van het dak en de wanden. Dit is gedeeltelijk te herstellen door de

dakbedekking en de damwandgevels in oorspronkelijke staat terug te brengen.

6. Ouderdom

a. Uit welke periode stamt de oorspronkelijke oprichting van het gebouw?

Uit de periode 1901-1950, maar met hergebruikte onderdelen vermoedelijk uit de periode voor de 19^e eeuw.

b. Uit welke periode dateert de huidige aanwezige (stedenbouwkundige, architectonische) situatie in grote lijnen?

Uit de periode 1901-1950.

c. Wanneer heeft de laatste grote ingrijpende (Stedenbouwkundige / architectonische) 'verbouwing' plaatsgevonden?

In de periode 1951-2000 zijn de dakbedekking en gevels vernieuwd.

- Uitgedrukt als: uit de 21^e eeuw (1), uit de periode 1951 – 2000 (2), uit de periode 1901-1950 (3), uit de 19^e eeuw (4), voor de 19^e eeuw (5)